

Собчук: Собчук В. Мережа оборонних споруд Південної Волині (серед. XIV – 1-а полов. XVII ст. // Середньовічні і ранньомодерні оборонні споруди Волині: Збірник наукових праць. – Тернопіль: Астон, 2006. – С. 17 – 56.

Список: Список населенных мест Волынской губернии... – Житомир: Волын. губ. типогр., 1906. – 219с.

Теод.: Теодорович Н. И. Историко-статистическое описание церквей и приходов Волынской епархии. Т. III. – Почаев, 1899. – 687 с.

Терн. обл.: Тернопільська область. Адміністративно-територіальний поділ. – Тернопіль, 1967. – 142 с.

ТЕС: Тернопільський енциклопедичний словник: в 3 т. – Тернопіль: ВАТ ТВПК „Збруч”, 2004-2006.

Тр.: Трійняк І. І. Словник українських імен. – К.: Довіра, 2005. – 510с.

Туп.: Тупилов Н. М. Словарь древнерусских личных собственных имен. – СПб, 1903. – 857 с.

ЦДДА: Центральний державний історичний архів УРСР у Києві, ф. 22. Кременецький земський суд, акт. кн. I - 35/1568 - 1623 рр.

Цинк.: Цинкаловський О. Стара Волинь і Волинське Полісся: Краєзнавчий словник від найдавніших часів до 1914 р.: в 2-х т. – Вінніпег, 1984.

Чуч.: Чучка П. Прізвища закарпатських українців: історико-етимологічний словник. – Львів: Світ, 2005. – 703 с.

Archiwum: Archiwum książąt Lubartowiczów Sanguszków w Sławucie. t. I-XII. – Lwów, 1887-1910.

Mal.: Malec M. Staropolskie skrócone nazwy osobowe od imion dwuczłonowych. – Wrocław etc.: PAN, 1982. – 220 s.

Żr.: Źródła dziejowe. T. VI, XIX. – Warszawa, 1877-1889.

Inna Volianik. Oykonymy of Northern Ternopil region in XVI century

The article deals with the semantic-and-word-forming analysis of the oykonyms of the North Ternopil Region in the 16-th century; the productivity of the basic word-forming patterns of this period is shown.

Key words: oykonym, derivation, model.

УДК 811.161.2373.21

Любов Дика (Хмельницький)

СТРУКТУРНО-СЛОВОВІРНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОЙКОНІМІЇ ВІННИЧЧИНИ ХІХ ст.

У статті встановлено продуктивність конкретних словотвірних моделей ойконімів на досліджуваній території у ХІХ ст., а також простежено просторову локалізацію моделей назв населених пунктів на території Вінницької області.

Ключові слова: локалізація, ойконім, словотвірна модель, суфікс, продуктивність.

Об'єктом свого дослідження ми обрали ойконімію Східного Поділля (Вінниччини) ХІХ ст. Метою розвідки є встановлення продуктивності словотвірних моделей ойконімів на території Вінниччини у досліджуваний період. Крім того, у статті простежено просторову локалізацію конкретних моделей назв населених пунктів на території названого краю у ХІХ ст.

Ойконімія Східного Поділля ХІХ ст., на відміну від попередніх, презентується як повністю сформована. Словотвірні моделі, характерні для ойконімії ХІХ ст., беруть свій початок з попередніх століть і відповідно знаходять своє відображення в наступному ХХ столітті. Загалом ойконімія Вінниччини ХІХ ст. представлена 990 назвами та 19 словотвірними моделями.

Назви населених пунктів, що існували на території Вінниччини у ХІХ ст., зафіксовані у різних джерелах: В. Гульдман „Населенные места Подольской губернии” [Гульдм.], „Селянський рух на Україні 1826-1849 рр. Збірник документів та матеріалів” [Сел.РУ 1826-1849 рр.], „Селянський рух на Україні 1850-1861 рр. Збірник документів та матеріалів” [Сел.РУ 1850-1861 рр.] і ін.

Найчисельнішою групою ойконімів Східного Поділля досліджуваного періоду є утворення з суфіксом *-івк-а* – 248 одиниць. Уперше писемними джерелами ХІХ ст. фіксуються такі назви населених пунктів цієї моделі: *Антоновка*^{*} 1893 р. [Гульдм.: 9], *Вербовка* 1893 р. [Гульдм.: 62], *Вятровка* 1893 р. [Гульдм.: 83], *Гаврышовка* 1893 р. [Гульдм.: 84], *Гальжбіївка* 1861 р. [Сел.РУ 1850-1861 рр.: 402], *Гоноровка* 1893 р. [Гульдм.: 102], *Демидовка* 1893 р. [Гульдм.: 127],

* Назви подаємо тією мовою, якою вони засвідчені і джерелі; виняток становлять фонетико-морфологічні варіанти.

Дзыговка 1893 р. [Гульдм.: 133], Калиновка 1893 р. [Гульдм.: 184], Карабеловка 1893 р. [Гульдм.: 190], Козачевка 1893 р. [Гульдм.: 208], Людвиковка 1893 р. [Гульдм.: 273], Марковка 1893 р. [Гульдм.: 281], Марьяновка Немировская 1893 р. [Гульдм.: 286], Метановка 1893 р. [Гульдм.: 293], Носиківка 1847 р. [Сел.ПУ 1826-1849 рр.: 429], Пилипоновка 1893 р. [Гульдм.: 360], Софиевка 1893 р. [Гульдм.: 439] та ін., усього 81 топонім. Назви поселень на *-івк-а* у ХІХ ст. локалізуються майже рівномірно по всій території Східного Поділля. Лише ойконімів такого типу виявлено на території Муровано-Куриловецького та Піщанського районів. У визначений період у межах Томашпільського району зафіксовано лише 4 ойконіми із суфіксом *-івк-а*.

Друге місце серед ойконімів Вінниччини ХІХ ст. посідають назви поселень на *-івці*, *-инці*: *Бабинці*, *Бурківці*, *Васильківці*, *Вишківці*, *Галайківці*, *Дашківці*, *Кузьминці*, *Мельниківці*, *Попівці*, *Сиваківці*, *Телелинці*, *Хижинці* та ін., усього 163 назви. Першофіксаціями ХІХ ст. серед них є назви: *Зарудинці* 1893 р. [Гульдм.: 164], *Кривохижинці* 1848 р. [Сел.ПУ 1826-1849 рр.: 449], *Куманівці* 1848 р. [Сел.ПУ 1826-1849 рр.: 440], *Онитківці*, 1861 р. [Сел.ПУ 1850-1861 рр.: 313], *Петриковці* 1893 р. [Гульдм.: 358], *Порубинці*, 1893 р. [Гульдм.: 377], *Репляшинці* 1893 р. [Гульдм.: 392]), *Рекечинці* 1893 р. [Гульдм.: 392]), *Садковці* 1893 р. [Гульдм.: 409], *Самчинці* 1839 р. [Сел.ПУ 1826-1849 рр.: 392], *Сикиринці* 1834 р. [Сел.ПУ 1826-1849 рр.: 379], всього 11 одиниць. Ойконіми на *-івці*, *-инці* у ХІХ ст., як і в ХVІІІ ст., зосереджені переважно у північних, центральних та західних районах досліджуваної території. На відміну від попереднього, у ХІХ ст. поодинокі назви поселень на *-івці*, *-инці* з'являються у Бершадському, Троянецькому та Ямпільському районах.

Наступну позицію щодо числа назв поселень, виявлених нами у документах ХІХ ст., є ойконіми із суфіксом *-ів (<-овъ)*, *-ин*, загальною кількістю 157 назв. Новими утвореннями серед них є такі назви: *Анютине* (Анютина 1893 р. [Гульдм.: 11]), *Балин* 1847 р. [Сел.ПУ 1826-1849 рр.: 429], *Бобловъ* 1893 р. [Гульдм.: 34], *Бугаків* 1839 р. [Сел.ПУ 1826-1849 рр.: 392], *Вільхова* (Ольхова 1893 р. [Гульдм., с. 335]), *Волова* 1893 р. [Гульдм., с. 70], *Гнатків* (Игнатковъ 1893 р. [Гульдм.: 177]), *Деребчин* 1846 р. [Сел.ПУ 1826-1847 рр.: 423], *Загнітків* 1879 р. [РПУ: 175], *Колюхів* 1839 р. [Сел.ПУ 1826-1849 рр.: 394], *Конева* 1893 р. [Гульдм.: 214], *Лит'ятин* (Лепятинъ 1893 р. [Гульдм.: 256]), *Мелеш-*

ковь 1893 р. [Гульдм.: 292], *Обуховь* 1893 р. [Гульдм.: 328], *Паціорове* (Паціорова 1893 р. [Гульдм.: 349]), *Пироговь* 1893 р. [Гульдм.: 362], *Ракова* 1848 р. [Сел.РУ 1826-1849 рр.: 445], *Сорочинь* 1893 р. [Гульдм.: 438], *Чорномин* 1877 р. [РРУ: 162], *Чуків* 1839 р. [Сел.РУ 1826-1849 рр.: 392] та ін., усього 59 одиниць. Найбільшу кількість назв населених пунктів на *-ів, -ин* у ХІХ ст. нами виявлено у центральних та західних районах Вінницької області.

У ХІХ ст. загальна кількість ойконімів на *-и/-і* значно зросла порівняно з попереднім століттям і досягла 81 одиниці. Першофіксаціями цього століття є 21 назва: *Будьки* 1853 р. [Сел.РУ 1850-1861 рр.: 349]), *Головеньки* 1893 р. [Гульдм.: 97], *Деревянки* 1893 р. [Гульдм.: 130], *Дмитренки* 1893 р. [Гульдм.: 134], *Кетроси* 1848 р. [Сел.РУ 1826-1848 рр.: 447]), *Кукулы* 1893 р. [Гульдм.: 242], *Леяки* 1893 р. [Гульдм., с. 255], *Павленки* 1893 р. [Гульдм.: 343], *Педоси* 1860 р. [Сел.РУ 1850-1861 рр.: 398], *Пилипы*, 1893 р. [Гульдм.: 360]), *Політанки* 1848 р. [Сел.РУ 1826-1849 рр.: 447], *Рыбки* 1893 р. [Гульдм.: 403], *Семенки* 1826 р. [Сел.РУ 1826-1849 рр.: 355], *Сокільці* 1893 р. [Гульдм.: 434], *Сподахи* 1853 р. [Сел.РУ 1850-1861 рр.: 346], *Чепели* 1893 р. [Гульдм.: 541], *Щітки* (Щітки-Тененки 1893 р. [Гульдм.: 565]), *Язвинки* 1893 р. [Гульдм.: 573] та ін. Вважаємо, що вперше виявлені у ХІХ ст. назви поселень на *-и/-і* не є новотворами названого періоду. Ріст кількості таких назв спричинений насамперед наявністю повнішого джерельного матеріалу. У ХІХ ст. ойконіми на *-и/-і* значно розширюють територію свого розташування. Так, назви поселень аналізованого типу в досліджуваний період з'являються лише в Крижопільському, Теплицькому, Ямпільському районах.

Назви населених пунктів, утворені шляхом метоніміїчних перенесень, у писемних джерелах ХІХ ст. засвідчені 40 прикладами, що майже вдвічі більше, ніж у попередньому столітті. Нових ойконімів такого типу на території Вінниччини в ХІХ ст. було 18: *Балки* 1893 р. [Гульдм.: 18], *Буди* 1861 р. [Сел.РУ 1826-1849 рр.: 403], *Вікнина* (Окнина 1893 р. [Гульдм.: 332]), *Жолобы* 1893 р. [Гульдм.: 154], *Завальє* 1893 р. [Гульдм.: 159], *Залужсьє* 1893 р. [Гульдм.: 162], *Канава* 1893 р. [Гульдм.: 189], *Луги* 1854 р. [Сел.РУ 1850-1861 рр.: 355], *Пищанка* 1861 р. [Сел.РУ 1850-1861 рр., с. 266], *Слободище* 1861 р. [Сел.РУ 1850-1861 рр.: 284], *Сосни* 1848 р. [Сел.РУ 1826-1849 рр.: 429], *Ставки* 1893 р. [Гульдм.: 441] та ін.

Група складених ойконімів у ХІХ ст. нараховує 58 назв. Уперше фіксуються у документах ХІХ ст. назви: *Березівка-Селищенська* (Березовка 1893 р. [Гульдм.: 28]), *Берізки-Чечельницькі* (Березки-Чечельникские 1893 р. [Гульдм.: 30]), *Берлинці Польові* 1861 р. [Сел.РУ 1850-1861 рр.: 406], *Велика Вулига* (Велика Улига 1861 р. [Сел.РУ 1850-1861 рр.: 260]), *Великий Митник* (Мытникъ Большой 1893 р. [Гульдм.: 313]), *Великий Острожок* (Великий Острожок 1861 р. [Сел.РУ 1850-1861 рр.: 403]), *Майдан-Борківський* (Борковский Майданъ 1893 р. [Гульдм.: 41]), *Майдан-Литинський* (Литинецкій Майданъ 1893 р. [Гульдм.: 261]), *Мала Бушинка* (Бушинка-Малая 1893 р. [Гульдм.: 52]), *Мала Мочулка* (Мочулка Малая 1893 р. [Гульдм.: 308]), *Малий Митник* 1859 р. [Сел.РУ 1850-1861 рр.: 394], *Малі Кутища* 1861 р. [Сел.РУ 1850-1861 рр.: 403], *Мизяковская Слободка* 1893 р. [Гульдм.: 294], *Новий Пиків* (Пиковъ Новый 1893 р. [Гульдм.: 359]), *Слобода-Бушанська* (Бушанская Слободка 1893 р. [Гульдм.: 52]), *Стара Мурафа* 1851 р. [Сел.РУ 1850-1861 рр.: 335], *Старий Пиків* (Пиковъ 1893 р. [Гульдм.: 359]), *Хутори-Кривошиїнські* (Кривошеинские Хутора 1893 р. [Гульдм.: 229]), *Чемериси Волоські* 1842 р. [Сел.РУ 1826-1849 рр.: 405]), *Шура Метлицецкая* 1893 р. [Гульдм.: 563] та ін., усього 20 одиниць. Слід зазначити, що саме в ХІХ ст. з'являються складені назви, що утворюють опозиційні пари, напр.: *Велика Киріївка / Мала Киріївка*, *Велика Стратіївка / Мала Стратіївка*, *Велика Русава / Мала Русава*, *Великий Острожок / Малий Острожок*, *Нова Гута / Стара Гута*, *Нова Ободівка / Стара Ободівка*, *Новий Пиків / Старий Пиків*, *Вище - Ольчедаїв / Нижчий Ольчедаїв* і под.

У пам'ятках ХІХ ст. нами виявлено шість нових складних назв: *Краснодол* (Краснодоля 1893 р. [Гульдм.: 226]), *Краснополка* 1893 р. [Гульдм.: 227], *Лисогорка* 1893 р. [Гульдм.: 260], *Сорокодуби* 1893 р. [Гульдм.: 438], *Стражгородъ* 1893 р. [Гульдм.: 448], *Терешполь* 1893 р. [Гульдм.: 471]. Разом із топонімами, зафіксованими у документах попереднього століття, складні назви складають групу з 27 одиниць.

У ХІХ ст. значно збільшилася кількість назв населених пунктів, що походять від субстантивованих прикметників та ойконімів на *-ка* (*-ок*, *-ик*, *-ник*). Так, група субстантивованих назв нараховує 36 одиниць: *Біла*, *Красне*, *Кропивна*, *Травна* та под. Ойконіми Східного

Поділля на *-к-а* (*-ок*, *-ик*, *-ник*) в аналізований період складають групу із 47 назв: *Барок*, *Глибочок*, *Губник*, *Розозка*, *Ступник* та ін.

Кількість назв населених пунктів Вінниччини на *-ани/-яни*, порівняно з попереднім століттям, у XIX ст. майже не змінилася. У цьому столітті вони представлені 10 прикладами: *Біляни*, *Вендичани*, *Долиняни*, *Капустяни*, *Котюжани*, *Мовчани*, *Нагоряни*, *Липчани*, *Петримани*, *Сокиряни*, *Стояни*. До першофіксацій XIX ст. належать лише 2 назви: *Сокиряни* 1893 р. [Гульдм.: 434], *Нагоряни* 1893 р. [Гульдм.: 314]).

Незначною кількістю назв представлені у XIX ст. групи ойконімів із суфіксами: *-ець*, *-иц-я*, *-иц-е*, *-их-а*, *-(ч)ик*.

Ойконіми на *-ець* запрезентовані кільканадцятьма назвами: *Вербовець*, *Глинянець*, *Грабовець*, *Дубовець*, *Крикливець*, *Лучинець*, *Рівець*, *Соколець*, *Тростянець*, *Яланець*, *Яструбинець* та ін., усього 15 одиниць. Новотвором аналізованого періоду є лише одна назва *Тростянець* 1893 р. [Гульдм.: 480].

Такою ж приблизно кількістю ілюструються назви на *-иц-я*: *Бронниця*, *Вороновиця*, *В'язовиця*, *Гопчиця*, *Городниця*, *Окниця*, *Оляниця*, *Примоцаниця*, *Рудниця*, *Сальниця*, *Сільниця*, *Студениця*, *Яблунівниця* та ін., усього 16 одиниць. Першофіксаціями XIX ст. є 5 ойконімів: *Окниця* 1893 р. [Гульдм.: 333], *Сільниця* 1893 р. [Гульдм.: 423], *Оляниця* 1861 р. [Сел.РУ 1850-1861 рр.: 314], *Стадниця* 1893 р. [Гульдм.: 442], *Свиниця* 1893 р. [Гульдм.: 415].

Значно меншою є кількість ойконімів на *-иц-е*: *Городище*, *Жорнище*, *Клітища*, *Криничища*, *Погребище*, *Селище*, *Гнилице* та ін., усього 9 назв. Варто зазначити, що всі назви населених пунктів Східного Поділля на *-ище* збереглися з попереднього століття; ойконімів названого типу, які були б першофіксаціями XIX ст., у писемних джерелах нами не виявлено.

У XIX ст., як і в попередньому, мінімальною кількістю назв представлені утворення на: *-их-а*: *Дзвони́ха*, *Кайда́чиха*, усього 2 ойконіми; обидві назви збереглися з попереднього століття.

Аналогічно ойконіми на *-чик* запрезентовані лише 3 назвами: *Лучинчик*, *Станіславчик*, *Тростянчик*. Першофіксаціями XIX ст. серед них є: *Лучинчик* 1893 р. [Гульдм.: 270] і *Тростянчик* 1893 р. [Гульдм.: 481], а ойконім *Станіславчик* зберігся з XVIII ст.

Характерним явищем для ойконімії Східного Поділля ХІХ ст. є наявність у писемних джерелах значного числа складених назв типу *Нападівка Хуторь* [Гульдм.: 315], *Писаревская Корчма* [Гульдм.: 364], *Радівка Ферма* [Гульдм.: 385], *Слобода Горячковка* [Гульдм.: 429], *Слобода Шарпановка* [Гульдм.: 429], *Фелициановский Фольварокь* [Гульдм.: 489], *Ферма Довжжокь* [Гульдм.: 490], *Хуторь Гамулевка* [Гульдм.: 512], *Хуторь Майорицина* [Гульдм.: 522], *Юзефовка Хуторь* [Гульдм.: 567], *Якушинецкая Корчма* [Гульдм.: 574] і под., разом 92 назви цього типу. У пізніших писемних джерелах такі топоніми вже не фіксуються. Очевидно, ці поселення були ліквідовані або приєднані до інших населених пунктів.

Одиничними прикладами у ХІХ ст. представлені ще утворення на *-ичі*: *Страховичи* 1893 р. [Гульдм.: 449] та *-щина*: *Заливаницина* 1847 р. [Сел.РУ 1826-1849 рр.: 428].

Як бачимо, у ХІХ ст. на території Східного Поділля найчастотнішими є деривати із суфіксом *-івк-а* (26,1 % від усіх назв поселень Вінниччини ХІХ ст.), ойконіми на *-івці*, *-инці* (17,1 % від усіх назв поселень Вінниччини ХІХ ст.) та ойконіми із суфіксом *-ів*, *-ин* (16,5 % від усіх назв поселень Вінниччини ХІХ ст.). Тенденцію до збільшення у ХІХ ст. виявляють, крім уже згаданих словотвірних моделей ойконімів, складні та складені назви, субстантивовані назви, ойконіми на *-к-а* (*-ок*, *-ик*, *-ник*), відродженні ойконіми.

ДЖЕРЕЛА

Гульдм.: Гульдман В. К. Населенные места Подольской губернии / В. К. Гульдман – К.-Под., 1893. – 636 с.

РРУ: Робітничий Рух на Україні (1861-1884 рр.). / [зб. док. і матеріалів]. – К., 1986. – 424 с.

Сел.РУ 1826-1849 рр.: Селянський Рух на Україні (1826-1849 рр.). / [зб. документів і матеріалів]. – К.: Наук. думка, 1993. – 504 с.

Сел.РУ 1850-1861 рр.: Селянський Рух на Україні (1850-1861 рр.). / [зб. документів і матеріалів]. – К.: Наук. думка, 1988. – 448 с.

Lubov Dyka. Structural and derivative characteristic of Vinnytsia Region oykonimy in XIX century

The article set performance concrete forming models oykonimiv given area in the nineteenth century. Were revealed spatial localization models populated places in the Vinnytsia region.

Key words: localization, oykonim, word-building model, suffix, productivity.

УДК 81'373.21

Марія Сороцька (Тернопіль)

СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ МІКРОТОПОНІМІВ ПРИЙМЕННИКОВОЇ ТА СКЛАДЕНОЇ СТРУКТУРИ ПІВНІЧНОЇ ТЕРНОПІЛЬЩИНИ

У статті здійснено аналіз структурних особливостей мікротопонімів Північної Тернопільщини прийменникової та складеної структури. Виявлено прийменникові конструкції, що є порівняно молодим типом назв і вказують на локалізацію „безіменних” об’єктів стосовно примітних. Складені (двочленні) конструкції у статті поділено за частиномовною приналежністю. У ході роботи було здійснено кількісний аналіз мікротопонімів.

Ключові слова: мікротопонім, складені (двочленні) конструкції, прийменникові формації, назви-орієнтири.

За структурою мікротопоніми Північної Тернопільщини поділяємо на прості (однолексемні), прийменникові та складені (двослівні). До простих (однолексемних) зараховуємо мікротопоніми, які мають просту чи складну основу, оформлену за лексикограматичною моделлю іменника чи прикметника в чоловічому, жіночому, середньому роді у формі однини чи множини [Лісняк: 12].